
PROTOCOLUL MAGISTRATUAL AL ORĂȘULUI SIGHIȘOARA(1487-1735), CEL MAI VECHI PROTOCOL ORĂȘENESC DIN ȚARĂ

Liviu Cîmpeanu

Întemeiată în secolul al XIII-lea, Sighișoara s-a dezvoltat rapid într-o așezare cu caracter urban, dovadă în acest sens fiind atestarea la 1298 a unei mănăstiri dominicane la *S h spr ch*, astfel de așezăminte monahale fiind fondate aproape exclusiv în așezări urbane. Noua așezare (atestată ca *civitas* - oraș la 1367) s-a impus în fața așezărilor învecinate (mai ales în fața așezării rivale învecinate, Saschizul), devenind în primele decenii ale secolului al XIV-lea sediul scaunului omonim, care cuprindea așezările dinspre miazănoapte ale Pământului Crăiesc, colonizat cu *hospites Theutonici*. Autoritățile orașului și a scaunului Sighișoara sunt atestate literal în documente din a doua jumătate a sec. al XIV-lea, și, potrivit dispoziției regelui Ungariei Ludovic I, aceștia erau: judele regal (numit de rege), judele scăunal (ales liber de către comunitatea locală), villicul (ales liber de către comunitatea locală) și doisprezece jurați (numiți în funcție de către judele regal din rândul celor mai înstăriți cetățeni). Cei doisprezece jurați îl secondau pe judele regal, care în același timp era și primarul orașului, în deciziile politice, administrative, fiscale și juridice¹. Această organizare administrativ-juridică a Sighișorii (și, de altfel, a tuturor așezărilor săsești din Transilvania) a rămas aproape neschimbată până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea (singura schimbare notabilă a fost dobândirea de către sași a dreptului de a-și alege liber, din rândurile lor, judele regal/primarul, începând cu a doua jumătate a sec. al XV-lea).

Ca peste tot în Europa medievală, orașele din Transilvania au reprezentat mediul cel mai favorabil pentru apariția și dezvoltarea culturii scrise și a culturii scrisului. Concret, atât activitățile specifice ale orășenilor (negoț, meșteșuguri) cât și prerogativele politice, administrative, fiscale și, mai ales, juridice ale magistratelor (sfaturilor) orășenești au solicitat cunoașterea scrisului și a cititului (pentru ținerea socotelilor de tot felul și a notării hotărârilor magistratuale). În cazul sașilor transilvăneni, însăși prezența lor în Transilvania era garantată prin privilegiul scris, iar Reforma religioasă de la mijlocul secolului al XVI-lea, a dus îndubitabil la răspândirea scrisului și a cititului la (aproape) toți membrii comunităților².

Toate documentele oficiale ale orașelor (privilegii, protocoale magistratuale, socoteli orășenești etc.) erau păstrate în arhive orășenești, amplasate de obicei în clădirea în care funcționa primăria³. Din păcate, aceste arhive nu s-au păstrat integral, ele fiind distruse de-a lungul veacurilor de invazii, jafuri, distrugerii, incendii și alte cataclisme antropice sau naturale. Cu alte cuvinte, astăzi s-au păstrat doar fragmente infime din aceste arhive, care permit totuși creionarea unei imagini de ansamblu a

¹ Despre istoria administrativ-juridică a Sighișorii în Evul Mediu vezi: Liviu Cîmpeanu, *Vlad Dracul și Sighișoara (1431-1436)*, în *Alt-8 he sshr g*, vol. 5/2012, p. 27-30, cu bibliografia aferentă.

² Despre răspândirea culturii scrise la sașii transilvăneni vezi, Liviu Cîmpeanu, "Cele mai vechi cronici săsești din Transilvania. Cronicarii sași din Brașov și scrierile lor în secolul al XVI-lea", în *Studii și Materiale de Istorie Medie*, vol. XXIX, București, 2011, p. 215-217.

³ *Ibidem*. Cea mai veche atestare a unei arhive orășenești din Transilvania datează de la 1476, la Brașov.

vieții orășenești din Transilvania, în Evul Mediu și Epoca Modernă timpurie. Nici arhiva orașului Sighișoara nu a fost scutită de distrugerii cauzate de invadatori și, mai ales, de Marele Incendiu Orășenesc din 1676. Totuși, hazardul a făcut ca din vechea arhivă orășenească să se păstreze câteva manuscrise vechi, cu un conținut de o importanță capitală pentru istoria orașului în Evul Mediu și Epoca Modernă timpurie. Împrejurările istorico-politice din a doua jumătate a secolului XX, au făcut ca vechea arhivă medievală a Sighișorii (sau, cel puțin, ceea ce s-a păstrat din ea) să ajungă la Arhivele Statului Brașov.

Printre manuscrisele păstrate se numără și Protocolul magistratual al Sighișorii, care cuprinde hotărâri juridice, administrative și fiscale ale magistratului (sfatului) orășenesc pentru perioada 1487-1735 (asupra conținutului manuscrisului o să revenim mai jos). Acest manuscris este, potrivit consemnării arhivistice, cel mai vechi protocol magistratual (păstrat) a orașelor săsești din Transilvania.

Concret, manuscrisul în discuție se află la Arhivele Statului Brașov, Fondul Primăria Orașului Sighișoara, Protocoale Magistratuale I (1487-1735). Este un manuscris pe suport de hârtie, în format *folio*, cu 770 pagini (potrivit paginației istorice). Manuscrisul este nou copertat, având coperte din placaj iar cotorul este din piele (**fig.1**). Pe cotor este lipită o etichetă din hârtie pe care este dactilografiat *Schässburger Stadtbuch 1487-1735*. Pe forțaș este ștampila Arhivei Naționale Săsești din Sibiu, cu inscripția: *Sächsisches Nationalarchiv. Hermannstadt*.

Textul de pe prima pagină este împodobit cu un minunat chenar format din motive florale și vegetale. Inițiala cu care începe textul, A de la cuvântul *Anno*, este de asemenea împodobită cu motive vegetale, de un colorit vesel, în care predomină culoarea verde, galben (auriu) și roșu. Primele rânduri, conținând textul: *Anno incarnationis domini Millessimo Quadrig ntesimo Octuag simo 8 p imo* [*Anul întrupării Domnului o mie, patru sute, optzeci și șapte*], a fost scris cu pigment auriu. Restul textului de pe aceeași filă (față-verso) a fost scris îngrijit, cu cerneală neagră. El cuprinde numele judeului primar, *mağ ster civium*, a judeului regal, a celui scaunul, a villicului și a juraților în timpul cărora s-a început scrierea acestei cărți de protocol (**fig. 2 și 3**).

Deși începută la 1487, după cum anunță inscripția aurie de pe prima pagină, această carte de protocoale cuprinde hotărârile magistratului (sfatului orășenesc) sighișorean abia din 1493, consemnate începând cu pagina 84 (cf. paginației istorice). Pe primele pagini, rămase inițial nescrise, au fost consemnate ulterior unele hotărâri ale magistratului din 1526 (p. 7) și 1544 (p. 9). Dealtfel, nu toate paginile manuscrisului sunt scrise, paginile 15-83 rămânând albe. Din manuscris se vede că nu au fost cuprinse de la început toate hotărârile magistratuale, unele fiind copiate în protocol la sfârșit, sau acolo unde scribul a avut loc, fără să se respecte vre-o ordine cronologică strictă.

Hotărârile magistratuale încep, fiecare în parte, fie cu enumerarea nominală a dregătorilor orășenești (vezi de pildă, p. 92) sau cu formula mai generală de *Nos, Mağ ster Civium, Judices et Juratis Civitatis 8 ğ svariensis...* (p. 109). Hotărârile magistratuale sunt de natură juridică, administrativă și fiscală și privesc atât orașul cât și scaunul sau, mai bine zis, așezările care compuneau scaunul Sighișoara. Începând cu p. 96, la anul 1561, deasupra fiecărei hotărâri a magistratului scrie numele așezării la

care se referă hotărârea sau se specifică dacă hotărârea privește orașul Sighișoara, prin consemnarea numelui orașului sau prin termenul generic de *[res] vr̃b na*. La sfârșitul consemnării fiecărei hotărâri magistratuale, fie că privește orașul fie că privește așezările din scaunul aferent, este consemnată data de zi, lună și an în care fiecare hotărâre a fost luată. Începând cu anul 1569, la sfârșitul fiecărei hotărâri consemnate apare și numele notarului orășenesc. Printre mulți alții, la mijlocul secolului al XVII-lea, apare și numele și semnătura autografă a bine-cunoscutului notar și cronicar Georg Krauss (**fig. 4, p. 318 și fig. 5**).

Notarii orașului au folosit fie scrisul gotic cursiv (**fig. 6, p. 112**) fie cursiva umanistă (latină) (**fig. 7, p. 92**). Limba folosită cu precădere este cea latină dar, mai ales în consemnarea hotărârilor magistratuale din a doua jumătate a sec. XVII, s-a folosit și limba germană.

Conținutul acestui prețios manuscris este deosebit de important pentru reconstituirea istoriei juridice, administrative și fiscale a orașului și scaunului Sighișoara în Evul Mediu și Epoca Modernă timpurie. Acest text nu a fost folosit niciodată în abordările monografice despre istoria Sighișorii și, în general este necunoscut publicului larg iubitor de istorie. De aceea, semnatarul acestor rânduri, împreună cu echipa de la Muzeul de Istorie Sighișoara, precum și cu cercetători de la ULB-Sibiu și de la Institutul de Cercetări Socio-Umane din Sibiu, și-au propus întocmirea unei ediții critice a textului. Această ediție presupune transcrierea integrală a manuscrisului, traducerea fragmentelor germane și un studiu introductiv care să valorifice informațiile istorice cuprinse în filele prețiosului manuscris. Această plăcută muncă, planificată pentru viitorul nu prea îndepărtat, are ca scop accesibilizarea pentru un public cât mai larg al acestui prețios manuscris

Das Schässburger Stadtbuch (1487-1735), das älteste Stadtbuch Rumäniens. (Zusammenfassung)

Im Kronstädter Staatsarchiv aufbewahrt, im Bestand des Bürgermeisteramtes Schässburg, ist das Schäßburger Stadtbuch (1487-1735) eines der wertvollsten Manuscripte aus der ehemaligen schässburger Stadtarchiv, welcher bis heute erhalten ist.

1487 angefangen, enthält das wertvolle Manuscript die rechtliche, verwaltliche und fiskale Beschlüsse des schässburger Stadtmagistrates (Stadtrates), bezüglich der Stadt- und Stuhlangelegenheiten, für die Zeitspanne 1493-1735. Die Texte wurden entweder mit gotischer Kursivschrift oder mit Kursivschrift aus der Renaissance verfasst, bis um die Mitte des 17. Jh. Latein, nacher aber auch in deutscher Sprache. Die Texte sind unterschrieben von den fungierenden Stadtschreibern, zwischen welchen sich auch der bekannte Stadtschreiber und Chronist Georg Krauss zählt.

Der Autor dieser Zeilen, im Zusammenarbeit mit das Team des Schäßburger Museums, sowie mit Mitarbeiter der „Lucian Blaga“ Universität aus Hermannstadt und der Institut für Sozial-Humanistische Wissenschaften aus Hermannstadt, haben sich vorgenommen eine kritische Ausgabe des wertvollen Manuskripts herauszugeben, um den Inhalt desselben so weit wie möglich zu verbreiten.

Cuvinte cheie: Protocele Magistratuale, orașul Sighișoara, scaunul Sighișoara, Manuscrise medievale, Muzeul de Istorie Sighișoara, Arhivele Statului Brașov.

Schlüsselworte: Magistratualprotokolle, Stadt Schässburg, Stuhl Schässburg, mittelalterliche Handschriften, Geschichtsmuseum Schässburg, Kronstädter Staatsarchiv.

Foto 1

Foto 2

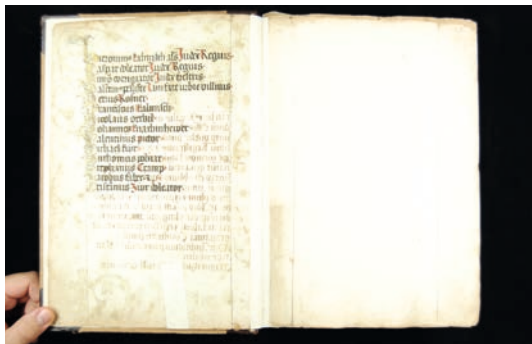

Foto 3

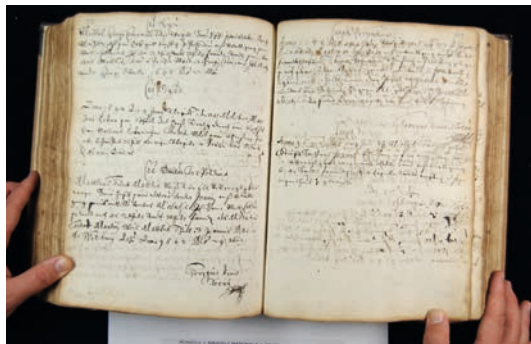

Foto 4

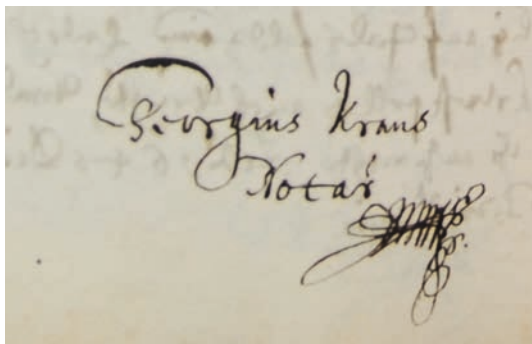

Foto 5

Foto 6

Foto 7